

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1970/25 ve 26

Karar Sayısı:1970/32

Karar günü:18/6/1970

Resmi Gazete tarih/sayı:17.12.1970/13697

İptal davasını açanlar : 1- Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Ortak Gurubu (1970/25 sayılı iş).

2- Güven Partisi (1970/26 sayılı iş).

İptal davasının konusu : 13 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Soruşturma Hazırlık Komisyonu çalışmalarının durdurulmasına dair önerenin Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısının 29/4/1970 günlü 10. Birleşiminde kabul edilmesine ilişkin 227 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı kararının içtüzük düzenlemesi niteliğinde olduğu ve Anayasa'ya aykırı bulunduğu ileri sürülmüş, yine Anayasa'nın 149. ve 150. maddelerine dayanılarak iptali istenilmiştir.

II. METİNLER:

1- Dâva konusu Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı:

4/3/1970 günlü, 224 sayılı kararla kurulan T. B. M. M. Soruşturma Hazırlık Komisyonu çalışmalarının durdurulmasına dair olan 29/4/1970 günlü, 227 sayılı T. B. M. M. Birleşik Toplantısı kararı şöyledir : (9/5/1970 günlü, 13490 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan metin.)

(Karar No : 227

4/3/1970 tarihli ve 224 numaralı Kararla kurulan T. B. M. M. Soruşturma Hazırlık Komisyonu çalışmalarının durdurulmasına dair olan aşağıda yazılı önerge T.B.M.M. Birleşik Toplantısının 29/4/1970 tarihli 10 uncu Birleşiminde kabul edilmiştir.

29/4/1970

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı Sayın Başkanlığına

Nevşehir Milletvekili Selâhattin Hakkı Esatoğlu ile Çorum Milletvekili Cahit Angın tarafından hazırlanan 13 Şubat 1970 tarihli olup, 27 Şubat 1970 tarihinde Başkanlığınıza tevdi olunan önerge ile Sayın Başbakan Süleyman Demirel hakkında Meclis soruşturması isteminde bulunulmuştur. Birleşik toplantı İchtüzüğünün 14 üncü maddesine göre kurulmuş Meclis Soruşturması Hazırlık Komisyonunun 30 günlük çalışma müddeti sona ermiş, fakat komisyon mesaisini ikmâl edemediği için bu sürenin uzatılması talep olunmaktadır.

Komisyonların, mesai sürelerinin temdidi hususunda talepte bulunmaları hiç şüphe yoktur ki tüzük hükümleri dairesinde mümkündür.

Ancak, bu talebin Yüksek Genel Kurulca görüşülüp bir karara bağlanmasından önce Komisyonun faaliyetiyle ilgili ve süre temdit talebine takdimen görüşülmesi zarurî bulunan bir usul meselesinin halli gerekmektedir.

Şöyle ki : Meclis Soruşturması Hazırlık Komisyonunun tetkikim yaptığı konu, önerge sahiplerinin bir gazetenin yaptığı yayınlara istinat ederek Sayın Başbakanın vazifesini kötüye kullanmak suretiyle yakınlarına menfaat sağladığı iddiasından ibarettir.

Yayında bulunan bu gazete mesulleri hakkında Meclis Soruşturması açılması isteğine dair önergenin verilışinden çok önce Ankara C. Savcılığına sanık kişiye ispat hakkı da tanınmak üzere Başbakan tarafından şikâyetle bulunulmuştur.

C. Savcılığı ise, yaptığı tahkikat sonunda gazetenin bu şekildeki neşriyatında suç gördüğü için kamu dâvası açmıştır. Dâva, basın dâvalarına bakan Ankara Toplu Asliye Ceza Mahkemesinde açılmıştır. İlk duruşması 17/4/1970 Cuma günü yapılacaktır.

Anayasamız'ın 132. maddesinin 3 üncü fıkrasında "Görölmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde yargı yetkisinin kullanılmasıyla ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz" denilmektedir. Meclis Hazırlık Soruşturma Komisyonunun tetkikini yaptığı konu ile, mahkemeye açılmış bulunan dâva konusu birbirinin aynıdır. 132 nci maddenin 3 üncü fıkrası hükmü, yasama meclislerince sorulacak soruların, yapılacak görüşme veya bulunulacak beyanların, mahkemenin başından, verilecek kararın kesinleşmesine kadar olan süre içindeki her türlü hukukî muamelenin tümünün ifadesi olan yargı yetkisine bir tesirde bulunulmaması gayesini hedef tutmaktadır.

Başbakanın açmış olduğı dâvanın niyeti sırasında sanık gösterilen şahıs Başbakanın görevini kötüye kullandığı iddiasını delillerle ifadeye ve ispata çalışacaktır. Ayrıca buna mukabil pek tabiidir ki davacı tarafta bu isnadın haksızlığını meydana koymak için meşru ve kanunî savunmasını yapacaktır.

Başbakanın açmış olduğı dâvanın niyeti sırasında sanık gösterilen şahıs, Başbakanın görevini kötüye kullandığı iddiasını delillerle ifadeye ve ispata çalışacaktır. Ayrıca buna mukabil pek tabiidir ki davacı tarafta bu isnadın haksızlığını meydana koymak için meşru ve kanunî savunmasını yapacaktır.

Şimdi, 132 nci maddenin yasakladığı husus, yukarıda arzettiğimiz ve bir mahkemenin görmekte bulunduğı dâva hakkında onunla ilgili olarak yasama meclislerinde soru sorulamıyacağı, görüşme yapılamıyacağı ve beyanda bulunulamıyacağıdır. Mahkeme henüz bitmeden Meclis Soruşturması istemine dair verilmiş bulunan önerge üzerine kurulmuş olan Meclis Soruşturması Hazırlık Komisyonu ne yapıyor' Gazetede neşredilip dâva konusu olan hususların tamamını aynen içine alan önergenin metnine ve muhtevasına uyarak, Başbakan vazifesini kötüye kullanmak suretiyle yakınlarına menfaat sağlamışını, sağlamamışını onu meydana çıkarmaya çalışıyor.

Mahkeme meydana çıkarmak istediğı şey de aynı değildir. O da netice itibariyle Başbakan görevini kötüye kullanmamış deyip sanık gösterileni vaki neşriyatı sebebiyle hakaret suçundan dolayı cezalandıracak, veya Anayasa'nın 34 üncü maddesinde yazılı ispat hakkından istifade ile sanığın isnat ve iddiasını ispat etmiş olduğunu kabul ederek sanığı cezalandırmıyacaktır.

Mahkeme meydana çıkarmak istediğı şey de aynı değildir. O da nunda aynı şeyi diyecektir. Yani Başbakanın vazifesini kötüye kullandığına dair iddianın ciddiyetine dair delil olması hasebiyle Meclis soruşturması açılmasına lüzum vardır diyecektir veya vazifesini kötüye kullandığına dair iddianın ciddi olmadığı anlaşıldığında Meclis soruşturması açılmasına lüzum yoktur, diyecektir.

Mahkeme bitmeden Meclis Soruşturması Hazırlık Komisyonu hangi şekilde karar verirse versin tanzim edeceği rapor, görüşme konusu edilip üzerinde görüşme açılacağına, ve beyanda

bulunulacağına göre Anayasa'nın 132 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında yazılı anlam içinde, görülmekte olan bir dâva hakkında tarafların leyh ve aleyhinde yargı yetkisinin kullanılmasına tesir icra edebilecek bir görüşme yapılmış, soru sorulmuş veya beyanda bulunulmuş olur ki, bu vaziyet Anayasa'nın çok sarîh olan hükmüne aykırı olduğundan Meclis Soruşturması Hazırlık Komisyonu çalışmalarının, mahkeme kararının kesinleşmesini de içine alacak bir süreye kadar durdurulması gerektiğini ve bu usulü muamelenin takdimen Yüksek Genel Kurulca müzakere edilip karara bağlanmasını arz ve teklif ederiz 15/4/1970).

2- Anayasa'nın dava konusu ile ilgili maddeleri :

Davacıların, dâvalarına dayanak ve dâva konusu ile ilgili olarak ileri sürdükleri Anayasa maddeleri aşağıdadır.

(Madde 4- Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletininindir.

Millet, egemenliğini, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.)

(Madde 5- Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisininindir. Bu yetki devredilemez.)

(Madde 7- Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.)

(Madde 8- Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.)

(Madde 32- Hiç kimse, tebiî hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi tabiî hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.)

(Madde 88- Soru, genel görüşme, Meclis soruşturması ve Meclis araştırması her iki Meclisin yetkilerindendir.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.)

(Madde 89- Gensoru yetkisi yalnız Millet Meclisininindir.

Milletvekillerce veya bir siyasî parti grupunca verilen gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı, verilişinden sonraki ilk birleşimde görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahibi veya önerge sahiplerinden biri, siyasî parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararı ile birlikte gensorunun görüşülme günü de belli edilir.

Gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararı tarihinden başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur.)

(Madde 90- Başbakan veya Bakanlar hakkında yapılacak soruşturma istemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır.

Soruşturma, her iki Meclisten eşit sayıda seçilecek üyelere kurulu komisyonca yürütülür.

Yüce Divana sevk hususundaki karar birleşik toplantıda verilir. Meclislerdeki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.)

(Madde 132/3- Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.)

(Madde 147- Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetler.

Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu Üyelerini, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Sayıştay Başkan ve Üyelerini, Cumhuriyet Başsavcısını, Başkanunsözcüsünü, Askeri Yargıtay Başsavcısını ve kendi üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar ve Anayasa ile verilen diğer görevleri yerne getirir.

Anayasa Mahkemesinin, Yüce Divan sıfatıyla yargılamasında savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı yapar.)

III.- İLK İNCELEME:

1- 1970/25 esas sayılı iş :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi uyarınca 21/5/1970 gününde Lûtfi Ömerbaş, Salim Başol, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Avni Givda, Muhittin Taylan, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Ahmet Akar, Halit Zarbun, Mustafa Karaoğlu ve Muhittin Gürün'ün katılmalariyle yapılan ilk inceleme toplantısında :

a) Dâva konusu 29/4/1970 günlü, 227 sayılı T.BJVL.M. Birleşik Toplantısı Kararının 9/5/1970 günlü, 13490 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandığı; dava dilekçesinin 4/5/1970 gününde Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince kaleme havale edildiği, 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Yasanın 26. maddesine göre davanın bu tarihte açılmış sayılması gerektiği ve böylece dava açma süresi işlemeğe başlamadan önce davanın açılmış bulunduğu; davanın açılmasına, Cumhuriyet Halk Partisi T.B.M.M. Grubu Genel Kurulunun, 29/4/1970 günü, çoğunluğun bulunduğu tespit edildikten sonra, açılan birleşiminde oybirliği ile karar verildiği ve davanın bu karara dayanılarak Cumhuriyet Halk Partisi T.B.M.M. Ortak Grubu Başkanı ve Parti Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından açılmış olduğu ve dosyanın eksikliği bulunmadığı görülmüştür.

b) Bundan sonra davanın Anayasa'nın 147. maddesinin birinci fıkrası ve 149. maddesi kapsamına, başka bir deyimle Anayasa Mahkemesinin görev yetki alanına girip girmediğinin saptanması için görüşme açılmıştır.

Anayasa Mahkemesi kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetler. Davacı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında verilmiş bir

kararın iptalini istediğine ve bir kanun söz konusu olmadığına göre bu karar ancak bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde ise Anayasa Mahkemesince denetlenebilir. Onun için dava konusu kararın, bu yönden incelenmesi gerekir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın hükümleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Meclislerin çalışmalarını, kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütmeleri ilkesi de yer almaktadır. Nitekim bu ilkeye uyularak 17/2/3965 gününde Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı içtüzüğü kabul edilmiş ve 1/3/1965 günlü, 11941 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Dava konusu kararla sonuçlanan iş, Başbakan hakkındaki bir Meclis Soruşturması istemine ilişkindir ve Anayasa'nın 90. maddesi kapsamına girmektedir. Bu madde hükümlerine göre Başbakan veya Bakanlar hakkında yapılacak soruşturma istemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır. Soruşturma her iki Meclisten eşit sayıda seçilecek üyelerden kurulu komisyonca yürütülür Yüce Divana sevk hususundaki karar birleşik toplantıda verilir. Meclislerdeki siyasî parti gruplarında, Meclis Soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Demek ki Meclis Soruşturması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışma alanına giren bir konudur ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı içtüzük hükümlerine göre yürütülür, yukarıda değinildiği üzere böyle bir içtüzük de yapılmış bulunmaktadır.

Meclis Soruşturması ve Yüce Divana sevk işlemlerine ilişkin çalışmalar Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı içtüzüğünün 32. den 23. ye kadar olan maddelerini kapsayan üçüncü kısmı ile düzenlenmiştir. 12. maddede bir veya birkaç T.B.M.M. üyesi tarafından Meclis Soruşturması açılması istemiyle verilen önergelerde nelerin bulunacağı; 13. maddede yargı mercilerince bir işin kovuşturulması sırasında görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan Başbakan veya Bakanlar Kurulu üyelerinden birinin Bakanlar Kurulunun genel siyasetinden veya bakanlıklarının görevleri ile ilgili işlerden dolayı ceza sorumlunu gerektiren eylemleri nedeniyle görevsizlik kararı verildiğinde ne yapılacağı; 14. maddede 12. veya 13. madde gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı Başkanlığına başvurulduktan yapılacak işlemler (durumdan derhal ilgili Başbakana veya Bakanlar Kurulu üyesine bilgi verilmesi konunun yedi gün içinde gündeme alınması ve gündeme alındığı gün soruşturma açılmasının gerekli olup olmadığına dair inceleme yapmak üzere Genel Kurulca bir T. B. M. M. Soruşturma Hazırlık Komisyonu seçilmesi; Komisyonun çalışma tarzı, süresi ve yetkileri; komisyon raporunun dağıtılması ve gündeme alınması); 15. ve 16. maddelerde Meclis Soruşturması isteminin dikkate alınıp alınmaması hakkında Genel Kurulca nasıl karar verileceği; Meclis Soruşturması açılmasına karar verilirse, Türkiye Büyük Millet Meclisi Soruşturma Komisyonunun nasıl kurulacağı; 17. maddede Meclis Soruşturmasının nasıl yürütüleceği ve Komisyonun yetkileri 18. maddede soruşturma ile ilgili komisyonlara seçilemeyecek üyeler; 19. maddede T.B.M.M. Soruşturma Komisyonu raporunun görüşülmesi ve karara bağlanması; 20. maddede T. B. M. M. Soruşturma Hazırlık Komisyonunun ve Soruşturma Komisyonunun çalışma usulü; 21. maddede Yüce Divana sevk kararının alınırca dosyanın Yüce Divana nasıl gönderileceği; 22. maddede guruplarda soruşturma ile ilgili görüşme yapılamayacağı; 23. ve sonuncu maddede Cumhurbaşkanının vatan hainliğiyle suçlandırılması hali hükme bağlanmaktadır.

Dava konusu karar, belirli bir olaya ilişkin olarak alınmış bulunmakla birlikte, Meclis Soruşturması konusuna giren bir sorunu çözen niteliktedir ve bu niteliği ile de kararın ileride benzeri olaylarda uygulama yeri bulacağı ortadadır. Sorun T. B. M. M. Soruşturma Hazırlık Komisyonunun çalışmaları sırasında adliye mahkemesinde soruşturma konusu ile ilgili bir davanın bulunduğu anlaşılırsa ne yolda davranılacağıdır. içtüzükte sorunu çözecek açık bir hüküm yoktur. T. B. M. M. Birleşik Toplantısında alınan dava konusu kararla sorun çözülmüş ve böyle durumlarda Soruşturma

Hazırlık Komisyonu çalışmalarının, mahkeme kararının kesinleşmesini de içine alacak bir süreye kadar durdurulması kuralı kabul edilmiştir.

Yukarıda da değinildiği üzere Meclis Soruşturması, Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarından birini oluşturur ve bu çalışmaya ilişkin durumların çözüm yeri de içtüzüktür. Dava konusu kararın, az önce belirtilen kapsamı ile, yeri yalnızca içtüzükte olması gerekli bir konuyu düzenlediğinde kuşku yoktur. Üstelik Soruşturma Hazırlık Komisyonu çalışmalarına bir sınırlandırma ve kısıtlama getirdiği için T. B. M. M. Birleşik Toplantısı içtüzüğünün bu komisyonun çalışmalarına ilişkin 14 maddesini değiştiren bir nitelik de kazanmaktadır.

29/4/1970 günlü, 227 sayılı T.B.M.M, Birleşik Toplantısı kararının konu ve erek bakımından bir içtüzük sorununu düzenlediğini ve bu yönden de içtüzük hükmü niteliğinde bulunduğunu böylece belirttikten sonra, kararın alınmasında, içtüzüğün değiştirilmesine ilişkin usule uyulmaması gibi bir durumun bu niteliğe etkisi olup olmayacağı üzerinde durulması gerekir.

Anayasa, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Meclislerin içtüzüklerinin yapılması ve değiştirilmesi için belirli bir yol koymuş değildir. Buna karşılık T.B.M.M. Birleşik Toplantısı İçtüzüğünün 29. maddesinde İçtüzüğün değiştirilmesi, hükümlerinin kaldırılması ve İçtüzüğe hüküm eklenmesi hakkındaki tekliflerin T.B.M.M. İçtüzük Geçici Karma Komisyonunda görüşüleceği; komisyon raporunun Birleşik Toplantı Genel Kurulunda görüşülüp karara bağlanacağı, bu görüşme sırasında içtüzük tekliflerinin görüşülmesine dair Millet Meclisi içtüzüğünde yer alan hükümlerin uygulanacağı yazılıdır.

27 Ekim 1957 tarihinden önce yürürlükte bulunan ve millet meclisi toplantı ve çalışmalarında, Anayasa'nın geçici 3. maddesi uyarınca, uygulanması sürdürülen Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün 223. maddesinde ise, İçtüzüğün değiştirilmesine, bir yahut daha çok maddesinin yürürlükten kaldırılmasına veya buna bir veya daha çok madde-eklenmesine ilişkin tekliflerin, komisyonda incelendikten sonra kanunların görüşülmesi usulüne göre Mecliste görüşülüp sonuçlandırılacağı; ancak konu üzerinde tek görüşme yapılacağı ve değişikliğin ilâna tabi olmadığı belirlenmiştir.

Dava konusu kararın, önceden yapılmış bir komisyon incelemesi ve incelemeyi sonuca bağlayan bir rapor olmaksızın, 13 sayılı Soruşturma Hazırlık Komisyonu üyelerinden üç kişinin verdiği 15/4/1970 günlü önerenin T.B.M.M. Birleşik Toplantısının 29/4/1970 günlü 10. birleşiminde açık oylamaya konulup kabul edilmesiyle olduğu bilinmektedir. Tutanak dergisi uyarınca üye tamsayısının 633 olduğu anlaşılan birleşik toplantıdaki oylamanın resmî sonucuna göre oy verenler 571, kabul edenler 302, reddedenler 267, çekimserler 2, oya katılmayanlar 59, açık üyelikler 3'tür.

Görülüyor ki dava konusu kararın içtüzük değişikliklerinin bağlı bulunduğu usul bakımından başlıca eksiği, daha önce komisyondan geçirilmemiş olmasıdır.

Ancak kararan çözüme bağladığı konunun, alınmasındaki ereğin ve gördüğü işin açık ve kesin delâleti karşısında şekil eksikliğinin, bu yasama belgesini nitelendirmede etkisi olabileceği düşünülemez. Kararın dayanaklık ettiği uygulama ile İçtüzüğün 14. maddesini değiştirdiği ortadadır ve şu durum dahi ona içtüzük hükmü niteliğini kazandırmaya yeterlidir. Kaldı ki aksine bir görüşün çeşitli İçtüzük konularının tek tek kararlarla hükme bağlanması ve böylece Anayasa'ya uygunluk denetiminden kaçınılması yolunda bir eğilimi teşvik etmesi daima olasılık içindedir. Anayasa'da bu nitelikte bir gediğin bulunabileceğini düşünmek ise, Anayasa koyucunun ereğine aykırı bir tutum olur.

Yukarıdan beri açıklanan nedenlerle dava konusu T.B.M.M. karar, İçtüzük düzenlemesi niteliğindedir ve Anayasa Mahkemesi Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu da denetlemede görevli ve yetkili olduğundan bu karar da Anayasa Mahkemesinin denetimine bağlıdır.

Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoglu ve Halit ZARBUN bu görüşe katılmamışlardır.

c) Adalet Partisi Millet Meclisi Grubu Başkan Vekilliğinin 44 sayılı Yasanın 30. maddesinden yararlanmak üzere dava dilekçesini Anayasa Mahkemesinde inceleme isteminde bulunduğu anlaşılmış ve istem yerinde görülmüştür.

Böylece tamamlanan ilk inceleme sonunda:

aa) Dava konusu Türkiye Büyük Millet Meclisi kararının içtüzük düzenlemesi niteliğinde olduğuna ve Anayasa Mahkemesinin denetimine bağlı bulunduğu Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoglu ve Halit ZARBUN'un karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

bb) Dosyanın eksik bulunmadığından Anayasa'nın 147., 149. ve 150. ve 44 sayılı Kanunun 21., 22., 25. ve 26. maddelerine uygun olduğu kabul edilen işin esasının incelenmesine oybirliği ile;

cc) Adalet Partisi Millet Meclisi Grubu Başkan Vekilliğinin 44 sayılı Kanunun 30. maddesinden yararlanmak üzere dava dilekçesini Anayasa Mahkemesinde inceleme yolundaki isteminin kabulüne ve bilgi edinmenin gurup başkanının veya onun belge vereceği temsilcinin incelemeyi yapması yolu ile sağlanmasına oybirliği ile

21/5/1970 gününde karar verilmiştir.

2. 1970/26 esas sayılı iş :

Yukarıda III/I sayılı bölümde belirtilen günde yine o bölümde adları açıklanan kişilerden kurulu olarak toplanan Anayasa Mahkemesinin yaptığı ilk inceleme görüşmelerinde:

a) Güven Partisince yine 1970/25 esas sayılı işin konusu olan 29/4/ 1970 günlü 227 sayılı T.B.M.M, Birleşik Toplantısı kararının iptali istemiyle açılan davaya ilişkin dilekçenin 4/5/1970 gününde Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince kaleme havale edildiği; 44 sayılı Yasanın 26, maddesine göre davanın bu tarihte açılmış sayılması gerektiği; davanın açılmasına 21 kişiden kurulu genel yönetim kurulunun 12 üye ile 30/4/ 1970 gününde yaptığı toplantıda oybirliği ile karar verildiği (69 sayılı karar); davanın bu karara dayanılarak Güven Partisi Genel Başkanı Prof. Dr. Feyzioğlu tarafından açılmış olduğu ve dosyanın eksik bulunmadığı görülmüştür.

b) Yukarıda III/1-b bölümünde açıklanan gerekçe ile dava konusu T. B, M. M. kararının bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde olduğu ve bu niteliğiyle Anayasa Mahkemesinin denetimine bağlı bulunduğu sonucuna varılmıştır. Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoglu ve Halit ZARBUN bu görüşe katılmamışlardır.

c) Adalet Partisi Millet Meclisi Grubu Başkan Vekilliğinin 44 sayılı Yasanın 30. maddesinden yararlanmak üzere dava dilekçesini Anayasa Mahkemesinde inceleme isteminde bulunduğu anlaşılmış ve istem yerinde görülmüştür.

ç) İşbu davanın aynı kararın iptali istemi ile aynı günde açılmış bulunan 1970/25 esas sayılı dava ile birleştirilmesinin uygun olacağı konusuna verilmiştir. Avni GİVDA 17/6/1970 günlü 13521 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 3/4/1969 günlü, 1969/15 sayılı kararın sonunda yer alan (Resmî

Gazete: Sahife 13) karşıoy yazısının I sayılı bölümündeki gerekçeyi ileri sürerek bu görüşe katılmamıştır.

Böylece tamamlanan ilk inceleme sonunda :

aa) Dava konusu T. B. M. M. kararının içtüzük düzenlemesi niteliğinde olduğuna ve Anayasa Mahkemesinin denetimine bağlı bulunduğu Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoglu ve Halit ZARBUN'un karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

bb) Dosyanın eksikliği bulunmadığından Anayasa'nın 147., 149. ve 150. ve 44 sayılı Kanunun 21., 22., 25. ve 26. maddelerine uygun olduğu kabul edilen işin esasının incelenmesine oybirliği ile;

cc) Adalet Partisi Millet Meclisi Grubu Başkan Vekilliğinin 44 sayılı Kanunun 30. maddesinden yararlanmak üzere dava dilekçesini Anayasa Mahkemesinde inceleme yolundaki isteminin kabulüne ve bilgi edinmenin gurup başkanının veya onun belge vereceği temsilcinin incelemeyi yapması yolu ile sağlanmasına oybirliğiyle;

çç) İşbu davanın aynı konuyu kapsayan 1970/25 esas sayılı dava ile birleştirilmesine Avni Givda'nın karşı oyu ile ve oyçokluğu ile ;

21/5/1970 gününde karar verilmiştir. (E. 1970/26-K. 1970/28 sayılı karar.)

IV. ESASIN İNCELENMESİ :

Davaların esasına ilişkin rapor, dava dilekçeleri, Adalet Partisi Genel Başkanı Vekilliğinin ve Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi gurupları Başkanlıklarının dilekçeleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen T. B. M. M. kararı, davacıların dayandığı dayanağı Anayasa hükümleri; bunlarla ilgili gerekçeler ve Meclis görüşme tutanakları; konu ile ilişkisi bulunan öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

T. B. M. M. Birleşik Toplantısında alınan 29/4/1970 günlü, 227 sayılı dava konusu kararı; 4/3/1970 günlü ve 224 sayılı kararla kurulan T. B. M. M. Soruşturma Hazırlık Komisyonunun çalışmalarının durdurulmasına dair 15/4/1970 günlü önerenin kabulüne ilişkin bulunduğundan böylece karar niteliği kazanan bu önerge üzerinde durulması gerekecektir.

Önergede özetle : "Meclis Soruşturması Hazırlık Komisyonunun incelediği konunun, önerge verenlerin bir gazetenin yayınlarına dayanarak ileri sürdükleri Başbakanın görevini kötüye kullandığı ve böylece yakınlarına çıkar sağladığı iddiasından ibaret olduğu, yayında bulunan gazete aleyhine Başbakanın şikayeti üzerine Cumhuriyet Savcılığınca dava açıldığı; dava sırasında sanığın Başbakanının görevini kötüye kullandığı yolundaki iddiasını kanıtlamağa çalışacağı, buna karşılık davacının da isnadın haksızlığını ortaya koymak için gerekli savunmayı yapacağı; Hazırlık Komisyonu ile mahkemenin aynı sorunu çözmeğe yani Başbakanın görevini kötüye kullanarak yakınlarına çıkar sağlayıp sağlamadığını ortaya koymaya çalıştıklarını; oysa Anayasa'nın 132. maddesinin üçüncü fıkrası hükmünün mahkemenin görmekte bulunduğu dava hakkında onunla ilgili olarak yasama meclislerinde soru sorulmasını, görüşme yapılmasını ve beyanda bulunulmasını yasakladığı; muhakeme bitmeden Hazırlık Komisyonu ne yönde karar verirse versin rapor üzerinde görüşme açılacağına göre Anayasa'nın 132. maddesinin üçüncü fıkrasında yazılı anlam içinde görülmekte olan bir dava hakkında taraflardan yana veya taraflara karşı yargı yetkisinin kullanılmasını etkileyecek sorular soracağı ve beyanlarda bulunulacağı, bu davranışın da Anayasa'nın çok sarıh olan hükmüne aykırı düşeceğini ileri sürülerek; Hazırlık Komisyonu çalışmalarının, mahkeme kararının kesinleşmesini de içine alacak bir süreye kadar durdurulması önerilmiştir. Öneri kabul edilmekle söz konusu T.B.M.M. Soruşturma Hazırlık Komisyonu çalışmalarının belirsiz bir süre için durdurulmasına karar verilmiş olmaktadır.

Kararın dayanağı olan Anayasa'nın 132. maddesinin üçüncü fıkrası metni okundukta görülecek olan şudur : Anayasa'nın yasakladığı; yasama meclislerinde, görülmekte olan bir dâva hakkında veya yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulması, görüşme yapılması veya beyanda bulunulması değildir. Üçüncü fıkra hükmü yalnızca görülmekte olan bir dâva hakkında yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulmasını, görüşme yapılmasını ve beyanda bulunulmasını yasaklamaktadır. Bir başka deyimle yasama meclislerindeki görüşmelere üçüncü fıkra ile konulan kısıtlama, sadece "Belirli bir davada kullanılan yargı yetkisi" ile sınırlıdır. Karar niteliğini kazanan önergede ise üçüncü fıkradaki yasak hükmünü ikiye bölme, aralarında bağlantı yokmuşçasına bunlara ayrı ayrı anlam verilip değerlendirmeye gidilme eğilimi göze çarpmaktadır. Bu eğilim ve anlayış üçüncü fıkranın, fıkra hükmüne uymayan bir biçimde yorumlanmasına yol açmıştır.

Bilindiği üzere 132. maddenin üçüncü fıkrası Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu tasarısında "görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz" biçiminde idi ve Temsilciler Meclisinde böylece kabul edilmişti. "Yargı yetkisinin kullanılmasıyla ilgili" deyimini Millî Birlik Komitesince fıkraya eklenmiş ve iki deyim arasında kurulan bağlantı, hükme hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek bir kesinlik ve açıklık kazandırmıştır.

Öte yandan hükmün getirilmesiyle güdülen erek de ortadadır. Kurucu Meclis, geçmişin olaylarını gözönünde bulundurarak yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere müdahale edilememesi ve mahkemelerin bağımsızlığının korunması üzerinde titizlikle durmuş ve üçüncü fıkranın birinci cümlesi hükmüyle yasama meclislerindeki görüşmelerin, soruların ve beyanların bir dâvada kullanılan yargı yetkisini etkilemesini önlemiştir. Güdülen ereğin sınırı budur ve böyle bir hükümle yasama meclislerinin anayasal görev ve yetkilerinin aksamasına ve engellenmesine yol açılması düşünülmemiştir; düşünülebileceği tasavvur edilmemiştir. Anayasa ilkelerinin tek tek ve bir bütün olarak ele alınması halinde varılacak sonuç bu gerçeği derhal ortaya koyar.

Olayda Anayasa'nın 90. maddesinin uygulanması ve işletilmesi söz konusudur. Bu madde yasama meclislerinin yürütmeyi denetim yollarında ve anayasal görev ve yetkilerinden önemli bir konuyu "Meclis Soruşturması" kurumunu düzenlemektedir. Anayasa koyucunun bu konuya verdiği büyük önemi, görev ve yetkiyi yasama meclislerine tek tek değil birleşik olarak vermiş olması da gösterir. 90. maddeye göre Başbakan veya bakanlara ilişkin soruşturma istemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır. Soruşturma her iki Meclisten eşit sayıda seçilecek üyelerden kurulu komisyonca yürütülür. Yüce Divana sevk hususundaki karar birleşik toplantıda verilir.

Görülüyor ki 90. madde yalnızca bir denetim yolunu düzenliyor değildir. Aynı zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisine, haklarında soruşturma istenen başbakan ve bakanlar yönünden, adlî bir görev ve yetki de vermektedir. Çünkü 90. maddeye göre soruşturma her iki Meclisten eşit sayıda seçilecek üyelerden kurulu bir komisyonca yürütülmedikçe ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında olumlu karar verilmedikçe bir bakan veya başbakan Yüce Divana sevk edilemez. 90. maddenin Meclislerdeki siyasî parti gruplarında, Meclis Soruşturması ile ilgili görüşme yapılmasını ve karar alınmasını yasaklayan son fıkrası hükmü de bu madde ile öngörülen görev ve yetkinin niteliğine ayrıca ışık tutmaktadır.

Anayasa, uyumlu bir bütündür. Bir bölüm hükümlerinin, öteki hükümlerini işlemez duruma getirmesi veya işlemelerini aksatması düşünülemez. Mahkemelerin bağımsızlığını korumak üzere konulmuş bir hükmün Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir anayasal denetim yetkisini ve adlî görevini engelleyebileceği hukukça savunulabilir bir görüş değildir. Mahkemenin bakmakta olduğu

dâvanın konusu ile Meclis Soruşturmasına konu olan iddia arasında bir ilişki bulunabilir. Ancak mahkemenin o dâvada kullandığı yargı yetkisi ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin Meclis Soruşturması yetkisini kullanması arasında usul, erek, sonuç ve nitelik bakımından açık ve kesin ayrımlar vardır. Bu iki alan arasında bir tedahül, bir sınır karışması söz konusu olamaz. Onun içindir ki böyle bir durumda mahkemenin bakmakta olduğu dâvada kullandığı yargı yetkisiyle ilgili soru sorulmasına, görüşme yapılmasına, beyanda bulunulmasına yer vermeden Meclis Soruşturması konusunun görüşülmesi mümkün olduğu gibi, mücerret Meclis Soruşturması konusu ile dâva konusu arasında herhangi bir ilişki bulunması, Meclis Soruşturması üzerindeki görüşmelere mahkemenin bakmakta olduğu dâvada kullandığı yargı yetkisiyle ilgili soru, görüşme ve beyan niteliğini kazandırmaz.

Dâva konusu kararda benimsenen görüş, Anayasa'nın 132. maddesinin üçüncü fıkrasına, yalnız olayda olduğu gibi Anayasalın 90. maddesinin değil, 89. maddesindeki gensoru, 88. maddesindeki soru, genel görüşme, meclis araştırması gibi denetim yollarının tümünün, 79. maddesindeki yasama dokunulmazlığının kaldırılması işlemlerinin, hattâ Türkiye Büyük Millet Meclisinin kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak yetkisinin işlemlerini aksatmaya kadar varabilecek bir ters anlam vermektedir. Metni açık ve konuluş ereği belli bir hükmün bütün bir Anayasa düzenini olumsuz biçimde böylesine etkileyebileceği düşüncesini hukuk mantığına sığdırmanın olanağı yoktur.

Özetlenecek olursa : Bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde olan dâva konusu kararda Anayasa'nın 132. maddesinin üçüncü fıkrasına, lâfzî, tarihî ve gaî yorum kurallarından uzaklaşarak bu hükme uymayan bir anlam verilmiş ve böylece yine Anayasa'nın 90. maddesinin işlemesi ağır bir şekilde aksatılmıştır. Karar, bu niteliği dolayısıyla. Anayasaya aykırıdır; iptal edilmelidir.

V- SONUÇ:

4/3/1970 günlü, 24 sayılı kararla kurulmuş T.B.M.M. Soruşturma Hazırlık Komisyonu çalışmalarının durdurulmasına dair önerenin Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının 29/4/1970 günlü 10. birleşiminde kabul edilmesine ilişkin bulunan ve içtüzük düzenlemesi niteliğinde olan 227 sayılı T.B.M.M. Birleşik Toplantısı kararının, Anayasa'nın 132. maddesinin üçüncü fıkrasına uymayan bir yoruma dayanarak yine Anayasa'nın 90. maddesinin işlemesini aksattığı için Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline 18/6/1970 gününde oybirliği ile Anayasa'nın 147., 149., 150. ve 152 maddeleri uyarınca karar verildi.

Başkanvekili
Lütfü Ömerbaş

Üye
Salim Başol

Üye
Feyzullah Uslu

Üye
Fazlı Öztan

Üye
Celalettin Kuralmen

Üye
Hakkı Ketenoğlu

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Sait Koçak

Üye
Avni Givda

Üye
Şahap Arıç

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Ahmet Akar

Üye
Halit Zarbun

Üye
Ziya Önel

Üye
Muhittin Gürün

KARŞI OY AÇIKLAMASI

İnceleme konusu bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısının 29/4/1970 günlü ve 227 sayılı karar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 13 sayılı soruşturma hazırlık komisyonu çalışmalarının durdurulmasına dair olan bir önerenin kabulüne ilişkin bulunmaktadır.

Bu kararla, Başbakan ve İsparta Millet Vekili Süleyman Demirel hakkında vazifeyi suistimal suçundan Anayasa'nın 90. maddesine göre Meclis soruşturması açılması istemiyle iki Milletvekilinin verdikleri önerge üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik toplantı içtüzüğünün 14 üncü maddesi uyarınca seçilmiş bulunan 13 sayılı soruşturma hazırlık komisyonunun incelediği konu ile, bir gazete hakkında Başbakanın şikâyeti sonunda açılmış bir dâvanın konusunun bir olduğu ve hazırlık komisyonunun düzenleyeceği rapor üzerinde görüşme açılmasının Anayasa'nın 132 nci maddesinin üçüncü fıkrasına aykırı bir durum meydana getireceği ileri sürülerek Mahkeme kararının kesinleşmesini içine alacak bir süreye kadar, 13 sayılı soruşturma hazırlık komisyonu çalışmalarının durdurulmasına dair verilen bir önerge kabul edilmiştir.

Yasama Meclislerinin çalışmalarına taallük eden bir hükmün içtüzük niteliği kazanabilmesi için, içtüzük düzenlemesindeki usule uygun olarak hazırlanmış olması ve çıkarılması ve muhakkak objektif, umumî ve mümasil hadiselerde müstemirren uygulanmak üzere konulmuş kaideler bulunması lâzım gelir, inceleme konusu bulunan karar ise bir hadiseye maksur olarak alınmıştır. Yürürlükte olan bir içtüzük hükmünü değiştirmiş de değildir. Benzeri hadiselerde uygulanmasını gerektiren bir nitelikten de yoksundur. Anayasa Mahkemesi ancak kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetlemekle görevlidir. Sözü geçen 29/4/1970 günlü ve 227 sayılı karar ise yukarıda açıklandığı üzere bir içtüzük hükmü niteliğinde sayılamıyacağından Anayasa'ya uygunluğunun incelenmesi Anayasa Mahkemesinin görevi dışında kalmaktadır. Bu sebeple işin esasının incelenmesine dair verilen karara muhalifiz.

Üye
Celâlettin Kuralmen

Üye
Hakkı Ketenoglu

Üye
Halit Zarbun